

Книгата е издадена с любезното съдействие
на Националния център за музика и танц
при Министерство на културата

© проф. Николай Стойков, автор, 2007
© Румен Жеков, художествено оформление, 2007
© „Студио Стандарт“ ЕООД, предпечатна подготовка, 2007
© Издателска къща „Жанет 45“, 2007
ISBN 978-954-491-311-3

На жена ми, която се грижи за мен
от рождението ми!

„Така ще изглеждаш на 80 години!“ –
ми каза художникът Димитър Пейчев

СЪДЪРЖАНИЕ:

I глава	
АВТОБИОГРАФИЧНА ПРОЗА	7
II глава	
БАЩА МИ В МЕН	87
III глава	
НА УЧИТЕЛЯ С ЛЮБОВ	94
IV глава	
ИЗ „ДНЕВНИКА“	112
V глава	
КОМПОЗИТОРСКИ КУРИОЗИ	155
VI глава	
КОМЕНТАРИ	163
ВМЕСТО С НОТИ...	209
VII глава	
СТАТИИ И ИНТЕРВЮТА	221

I глава

АВТОБИОГРАФИЧНА ПРОЗА

„Човек трябва да пише само за това, което обича.“

Ренан

...сега, когато се обръщам съзнателно назад към тъмните пространства на детството, виждам няколко ярко осветени картини, които са запечатани в съзнанието ми: едно дете пристъпя съвсем тихо посреднощ; станало е от леглото и търси усамотение някъде; някъде, където може да светне лампа без да събуди другите и да се опита да напише нещо, за което и то няма представа; някакви нотни знаци, кръгчета с обърнати нагоре и надолу опашки, търси израз и не знае как да го постигне; за него е важно, че е станало в тъмната нощ и иска нещо да направи. И после стига до най-неутралното помещение – тоалетната, и там започва да изписва някакви ноти; така то постига успокоение, без да знае каква мъка го чака и какво неудовлетворение ще му донесат тези разкривени кръгчета и колелца! Годините са сигурно 1940 / 1941. Бил съм на 4–5 години.

Творчеството е започнало и няма да има край това, което така сладко ще ме измъчва! Но краят на тази среднощна история е комичен: перодръжката, с която пиша е с потъващо връхче. Острието пада на мозайката и се набива навътре. Сега вече творческият процес свършва и по-важно е как да се прикрият следите на това приключение, което остава мастилени петна по пода. На другия ден нещата, осветени от дневната светлина, изглеждат толкова елементарни,

Пiano

Handwritten musical score for piano, consisting of 14 staves. The notation includes various rhythmic values, accidentals, and dynamic markings. The word "Piano" is written at the top. The word "Pizz" is written above the 12th staff. The word "Piano" is written above the 13th staff. The score is enclosed in a large hand-drawn oval shape.

Перви ръкописи - различни скорости

Handwritten musical score for a piano piece, consisting of five staves. The notation includes various rhythmic values, accidentals, and dynamic markings.

Handwritten musical score for a piano piece, consisting of five staves. The notation includes various rhythmic values, accidentals, and dynamic markings.

останала е само грижата как да се избегне наказанието за развалената перодръжка.

...Всичко е потънало в тъмнина. ...Едно дете плаче неудържимо, проснало се по корем на кушетката в зъболекарския кабинет на майка си... Всичко е неспасяемо, нищо не е в състояние да го утеши – не са му разрешили да учи музика! Не са му дали да се запише в Музикалното училище и сега ВСИЧКИ ще се занимават с това, а само то – НЕ! ...И какво му остава? ...Няма! И няма! ...И риданията отново започват!

Тази картина се е запечатала в детското ми съзнание: аз се виждам отвисоко, дистанцирано, като от снимачна площадка, с разперени ръце върху кушетката, ридая, треса се неудържимо и после...

Следващите години минават в едно вцепенение, като пълно безсмислие в живота ми.

От този момент изминават много години, докато набера сили и отново намеря себе си. Защото междувременно изпадам в едно особено дилетантско занемаряване, което си позволява само надареният, когато друго не го интересува! А „Другото“ е фокусирано само в една точка! Животът през тези години минава в търсене, по-точно опипване на нещо по-близо до същността ми и слушане на много музика. Имахме едно малко портативно радио „Филипс“, което за времето си беше цял разкош. Тогавя в Пловдив нямаше никаква репродуктивна звукова техника – само някакви стари грамофони и още по-стари плочи с танцова музика. Това портативно радио ми беше постоянен спътник, даже и вечерно време слушах жадно музика под одеялото в леглото, въртях копчетата и попадах в нови светове, които са мои и които в този момент ми дават страш-

ни сили, че и аз ще напиша такава музика! ...И аз почвах да пиша по подобие на „Марш на джуджетата“ от Григ или „Поема на екстаза“, после идваше Рихард Щраус и аз слушах, слушах и се опивах, но нещата с годините започваха да се въртят в омагьосан кръг. „Филипс“-ът заместваше целия околнен свят... и пианото, и хармонията, и всичко, което трябва да научи един млад музикант, за да се подготви за това, за което мечтае.

Знаех вече много точно къде Рихард Щраус ще се повтори и къде му липсва вкус; кои моменти са излишни и колко смешно звучат някои драматични места, в които неочаквано се появяват интонации на „Тил“ или виенски мотиви; слушах оркестровите пиеси на Григ и откривах каква сила има в този „второстепенен“ композитор, по думите на една кърорава не само в очите пловдивска даскалица.

...И друг силен момент: когато вкъщи нямаше никой и аз оставах открито насаме с моята Страст! Пуснал съм с всичките децибели концерта за цигулка на Сибелиус или въведението към концерта на Брамс и чакам с цигулка в ръка да влезе солото на цигулката и аз да го покрия със свирене. Страстните кулминации на Сибелиус ме изпълват с диви възторзи и след това със сълзи! Да! Сълзите напират и преминават в конвулсии – същите онези спазми, раздиращи някога детето на кушетката в зъболекарския кабинет, в които бе съсредоточено цялото отчаяние на моята същност! Но е имало и много величави моменти – когато учех „Шаконата“ от Бах и величествено се опивах от себе си, свирейки я пред огледалото.

Самонаблюдението е велик двигател! В течение на минути аз си бях на своето място и царствах над всичко! Забравях всички мои честолюбиви неволи и преминавах от вариация

във вариация. Това бяха моите скромни компенсации, които ме държаха на върха и които ми говореха, че и в мене има нещо и то е хубаво, както това, което свиря!

Помня също какво силно впечатление ми направи и квартетната музика. Една нощ, въртейки скалата на апарата, попаднах на някакъв „див“ квартет и тези гъвкави движения на различните гласове ме потискаха със своята сила. И досега не мога да забравя тази експресия и бурност!

В ранното детство имах и други творчески избухвания. За едно известно време се опитвах да рисувам всичко, което ми попадне под око. Един мой далечен братовчед беше професионален художник и един ден, ровейки се в стария килер, намерих много негови рисунки с молив.

И аз започнах (само с молив, бои нямаше никакви) първо всичко да прерисувам, а после да си търся и сюжети. Спомням си една вечер в кухнята – светлината беше убита и всички околни тонове (помня и сега мътния тембър на покривката на масата) предразполагаха към едно особено настроение за творчество. Сложих няколко кухненски прибора на масата и ги прерисувах. Цветовете бяха доста различни от истинските, но затова пък създавах по-удачен, еквивалентен израз на това, което чувствах в момента. И днеска тези рисунки ме задоволяват със своята точна скулптурна зарисовка и потъването в момента на себеизява!

Това, което бях нарисувал, беше много лично, със собствен израз, и не се забравя цял живот!

Някъде съм записал: „Да имаш смелостта и твърдостта да започваш всичко отначало, това е композиторът“, а по-нататък: „Да пишеш означава да се разтвориш безгранично!“

Друг момент... Всяко лято ходехме с майка ми на море

*Баща ми –
д-р Иван Стойков*

*С майка ми –
д-р Спасия Стойкова
Пловдив, 1940 г.*

и аз винаги помъквах и цигулката със себе си. През един топъл следобед насън чух необикновени звуци – звуци на цял оркестър, който избухва неудържимо във „ТУТИТА“, с огромна сила и мощ. Нещо подобно открих по-късно в музиката на Равел. По това време четях поезията на Пенчо Славейков – имахме пълно събрание на съчиненията му. Особено ме бе впечатлило стихотворението „Катунари“ с природните описания, циганския табор, танците. И в моето съзнание чух спонтанно музиката на един танц, една соло цигулка, буйността на табора, съпоставена с тишината на тиха Струма! Всичко това се изля в мене със сила, която беше звуково завършена, а привкуса от тази музика си спомням и досега! Може би един ден ще се обърна отново към нея. Защото това бе грандиозно избухване, цветно „ТУТИ“!

Като дете бях много затворен и винаги намирах с какво да се занимавам – имах много бръмбари в главата! Не си спомням кога съм започнал да свиря на цигулка – сестра ми свиреше, трябваше и аз да се науча.

Учителят ми се казваше Щерев и беше нисичко, смушено човече, без самочувствие. Какво ти самочувствие на музикант през тези години в Пловдив? А той беше учител по музика в училище. Не си спомням да съм бил съвестен ученик. Сигурно не съм ходил подготвен, защото той написа един ден бележка до баща ми, че не свиря, а аз след това минах през едно от тепетата и в изблик на свобода я накъсах и разпилях! Не знам как стана (за мен и досега е загадка?), но баща ми беше намерил тази накъсана бележка, поиска обяснение и после ме наказа. А пък аз за отмъщение един ден, когато учителят Щерев си беше взел полагаемата доза захар с купоните, които отпускаха за месеца (един голям книжен

плик), го бутнах и му я разсипах на земята. Не си спомням какво е последвало.

Военните години живеехме под наем в центъра на града – ул. „Княз Александър“ № 4 – на „пъпа“ на Пловдив. Там беше лекарският кабинет на баща ми. От прозорците можех да наблюдавам движението из града и на изток, и на запад. Спомням си, една сутрин много рано в дъното на улицата нещо заблестя и бавно започна да се приближава – това бяха немските войски; после на два пъти депортираха евреите (над нас живееше един богат евреин – търговец, синът му беше загинал като партизанин), извеждаха ги и пак ги връщаха. Като дете бях малък на ръст и пропълзявах в тяхното таванско помещение под вратата, носейки им от едни закачени да съхнат луканки – за храна за из път.

По-късно по главната улица премина триумфално Г. М. Димитров, прегърнал жена си и дъщеря си с една групичка хора; след това имаме посещение от Георги Димитров и Васил Коларов (за тяхното пристигане всички хора, които имаха апартаменти с изглед към улицата, бяха предупредени – срещу заплаха от санкции – да не се показват на прозорците). Дойдоха и съветските войски, а за две седмици имаше дори и американски окупационни войски с джипове, с черни войници с бели ръкавици.

Имаше и бомбардировки. Една нощ на Великден градът беше украсен със стотици висящи във въздуха лампички. Английски самолети хвърляха бомби (ние тогава бяхме в „Градината“ – баща ми беше купил една двуетажна къщичка с 5 декара земя извън Пловдив, за да откъхне през лятото и така я наричахме; впоследствие народната власт я национализира!) И оттам, отдалече, слушахме тътена на бомбардировките. Иначе, когато високо в небето минаваха ескадрите

проф. Николай Стойков
ПРЕД ОГЛЕДАЛОТО

Българска
Първо издание

Художествено оформление: *Румен Жеков*
Коректор: *София Несторова*

Формат 70/100/16
Печатни коли 17.5

Предпечатна подготовка:
„Студио Стандарт“ ЕООД – Пловдив, тел. 032/60 90 50

Печат: Полиграфически комплекс „Жанет 45“ – Пловдив
бул. „Ал. Стамболийски“ № 9, тел. 032/60 90 90

„Издателска къща Жанет 45“ ООД – Пловдив
бул. „Ал. Стамболийски“ № 9, тел./факс: 032/60 90 60

ISBN 978-954-491-311-3